

În legătură cu statutul actual al românei în universități din străinătate

Valeriu Rusu

Mai mult de un deceniu de liberalizare a vieții politice, economice și culturale este un bun prilej (și absolut necesar) de a reactualiza *spiritul critic în cultura românească*, aici, la Iași, unde, acum aproape o sută de ani (1909), Garabet Ibrăileanu îl afirmase cu clarviziune, acuitate și într-un stil civilizat, cumpătat.

Or, ce observăm, din capul locului?

Indeciziile, tergiversările, răfuielile din lumea politicii (justificate, până la un anumit punct, de faza de „tranziție”, care ar trebui, totuși, să se încheie odată!), se prelungesc, se infiltrează și în mediul literar, cultural, în general, cu consecințele, evident negative, de rigoare.

Nu e de mirare să constatăm aceasta, când scriitori mai mult sau mai puțin distinși, eleganți, unii chiar snobi, au fost atrași, irezistibil, de mrejele mai totdeauna tulburi ale ascensiunii sociale și politice, de la președinți de fundații, societăți, academii, până la președinția țării.

Chiar dacă, de ochii lumii – care, evident, nu-i crede – își clamează, sus și tare, *apolitismul* și sunt primii în a denunța „angajarea politică” a scriitorilor care au trăit sub comunism.

Să fim clari: îndată ce atingi scările puterii, apolitismul devine, pentru omul de cultură, de știință, o iluzie deșartă.

Cât timp vom mai accepta să fim părtași la dezbaterile sterile privind „colaboraționismul” oamenilor de cultură cu dictatura comunistă? Și spun sterile, căci, acum, la peste un deceniu de la „revoluție”, totul (dosarele, amintirile, jurnalele) a fost răstălmăcit, schimbat, interpretat, după voia celor care dispuneau și dispun de cheile arhivelor respective.

„Dosarul” a devenit, în aceste condiții, mâța care se arăta, pe vremuri, în fiecare zi, șoricelului-intelectual (închis alături de șoricelul-muncitor), și devenit, din zi în zi, mai „ogărât”, deși li se oferea, celor doi cobai, vecini de celulă, *același blid de linte*.

Este, cred, momentul să afirmăm categoric: între *trecutul* (tulbure, măsluit) și *viitorul* (firav, incert), *nu putem fi decât adepții-lucrători, creatori ai acțiunii luminate, tolerante, critice, oneste, ASTĂZI*.

Cred, de asemenea, că putem să reflectăm, în acest punct precis, la ce se întâmplă în țara vecină, Ungaria.

De câțiva ani încoace, ungurii văd (construiesc!) integrarea în Comunitatea Europeană mai ales pe cale culturală, prin cărți.

Și, din această perspectivă, Simpozionul de la Iași poate constitui un moment de analiză, de reflecție și de inițiativă și decizii eficiente.

Iată de ce am acceptat, cu interes și plăcere, invitația Institutului de Filologie „A. Philippi” și a distinsului său director, profesorul Dan Mănuță, de a participa la această dezbateră.

Universitatea Provence (Aix-Marseille I), din Aix-en-Provence, este un adevărat „carrefour” de limbi, literaturi, civilizații romanice (și nu numai!), în consonanță cu statutul provensalei în aria României.

Este o idee pe care am discutat-o de la primele mele contacte cu profesorul Jean-Claude Bouvier, titular al catedrei de limba și literatura provensală, autor al *Atlasului lingvistic și etnografic al Provencei*, fost președinte al Universității Provence, consilier al Ministrului Educației al Franței..., încă din anii noștri de tinerețe, când, între 1971 și 1974, am funcționat ca *lector* și apoi ca *maître de conférences* (post obținut prin concurs național, organizat de Ministerul Educației din Franța).

Unde era româna, atunci, în 1971? Nicăieri. Regretatul profesor Jean Stefanini (lingvistică franceză) m-a primit în departamentul său, întrucât mă știa de la un congres internațional de lingvistică.

Apoi, creându-se departamentul de limbi romanice, datorită, mai ales, demersurilor profesorului Jean-Claude Bouvier, româna a fost inclusă de drept, de la bun început, în această structură.

Am început activitatea: cursuri, seminarii etc. Trei acțiuni au marcat pozitiv această perioadă:

a) organizarea unui seminar de traduceri „Mihai Eminescu”, ale cărui lucrări au fost publicate în volumul *Petite Anthologie de poésie roumaine moderne*, București, Minerva, 1976;

b) *Primul Colocviu franco-român de dialectologie*, organizat în colaborare cu prof. Jean-Claude Bouvier, în 1973;

c) o primă *teză* (3-ème cycle) *de română* susținută la Universitatea Provence, în 1974. Aș adăuga și acordarea, la propunerea mea, a titlului de „doctor honoris causa” profesorului Al. Rosetti (1974).

Precizez, totuși, că la *Colocviul franco-român de dialectologie*, din 10 invitați români, ne-am trezit numai cu doi. În ciuda acestui fapt, colocviul a fost o reușită. Protestele mele energice în această chestiune (nu s-au acordat vizele de ieșire din țară) au atras injuriile atașatului cultural de atunci de la Paris dar, e drept, și scuzele oficiale ale Ministerului de externe român.

Între 1974 și 1987 am revenit în țară, continuând activitatea de cercetare și la universitate. Am condus, în acest timp, *sectorul de dialectologie* de la *Centrul de cercetări fonetice și dialectale* al Academiei, al cărui director era Al. Rosetti, apoi B. Cazacu. Aș menționa, din această perioadă, mai cu seamă elaborarea și publicarea, în 1984, la „Scrisul Românesc” de la Craiova, grație curajului

directorului acesteia, poetul Ilarie Hinoveanu, a *Tratatului de dialectologie românească*.

Anexarea Centrului de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste a dus la o decădere semnificativă a cercetării în domeniul foneticii și dialectologiei și a constituit una din cauzele care m-au determinat, în 1987, să revin la Aix-en-Provence, profitând de un Congres de dialectologie italiană, organizat la Nicosia, în Sicilia, de distinsul dialectolog Manlio Cortelazzo.

Am reluat activitatea la Aix și, deși așa fi putut să obțin un post universitar corespunzător, de la început, prietenii de aici m-au sfătuit să urmez „calea normală”, spre a evita discuții, invidii. Deci am început (la 52 de ani, cu doctorat susținut în 1969, cu o listă substanțială de lucrări) ca lector, apoi *maître de langue, professeur associé, maître de conférences titulaire*, și, în fine, în 1999, printr-un decret semnat de președintele Jacques Chirac, *professeur titulaire de langue, civilisation et linguistique roumaines* (primul și, dacă nu mă înșel, singurul post titular de profesor de română în Franța, având și dreptul de a conduce teze de doctorat de română).

Decizia noastră de a pleca în Franța ca să fac cultură și limbă românească (e drept, fără aprobarea celor de la CCES) a fost însoțită, din păcate, de represalii grave contra Aureliei Rusu, pe atunci redactor principal la Editura Minerva (dată afară și obligată să lucreze, până în ianuarie 1990, ca femeie de serviciu la depozitul de cărți din Sf. Gheorghe) și contra Romaniței, care terminase ca șef de promoție (1989) Institutul de arhitectură „Ion Mincu” (nota 10), și a fost denotată de un nou juriu, creat la cererea expresă a Suzanei Gâdea ... Și pentru toate acestea, nici până astăzi nu s-a găsit timp pentru un cuvânt măcar pentru a atenua culorile tari, grave, ale acestei pagini.

Ne-am regăsit toți trei, în Franța, în februarie 1990.

În 1990, în condițiile interesului general pentru România „golanilor”, am avut, eu singur, vreo 800 de studenți. Mi s-a cerut, prietenește, să limitez înscrierile la 300-400 de studenți, căci erau departamente în criză de studenți (la rusă, cu vreo 6 cadre didactice, abia erau vreo 70-80 de studenți !).

Am reușit să transform *lectoratul de limba română* (lectoratul este o formă care dispune de un singur post, de lector, care este funcția cea mai de jos în învățământul universitar) în *departamentul de română și lingvistică comparată a limbilor romanice*, similar cu departamentele celorlalte limbi romanice (italiană, spaniolă, portugheză etc.), care dispune astăzi de un post de profesor titular, un *maître de conférences*, un *maître de langue* și un *lector*. Este aceasta o recunoaștere deplină a statutului limbii române, nu privilegiat, ci normal, în consonanță cu statutul celorlalte limbi romanice. Dar atât Ministerul Educației, cât și Fundația Culturală Română par să ignore aceste realități, căci ne trimit și astăzi corespondența pe adresa: *lectoratul de română*, ceea ce stârnește zâmbetul puțin ironic al colegilor francezi, care știu câte eforturi am făcut ca să transform lectoratul în departament!

Am reușit să creez o *diplomă universitară de română*. Pentru obținerea ei se cer trei ani de studii. Anul I: curs de *civilizație românească* și curs de *introducere în descrierea limbii române*, anul II: *istoria literaturii române* (cu privire specială la secolul al XIX-lea și la epoca contemporană), anul III: *Carpații, Dunărea și Eminescu: coloane ale spațiului cultural românesc*. Evident, româna poate fi studiată și de alți studenți, opțional, pentru a-și completa studiile universitare; avem numeroși studenți de la celelalte limbi romanice, dar și de la istorie, geografie, arte plastice, psihologie.

Studiile de română pot fi continuate prin DEA (*diplôme d'études approfondies*), timp de 2 ani, cu susținerea, în final, a unei teze - au fost susținute 7 teze de DEA de română, și apoi cu *teze de doctorat - 5 teze au fost susținute, 5 sunt în pregătire*. Menționez că o teză (Estelle Variot) a fost publicată și premiată de Primăria orașului Aix-en-Provence (teza a fost consacrată *Dicționarului* lui Stamati, Iași, 1852). Am încercat, și în acest sens, „deschideri” spre țară, invitând în jurii profesori din România și din Republica Moldova.

Suntem în curs de a organiza un *Masterat. Aire culturelle romane*, în cadrul căruia figurează și opțiunea *română* (2 ani).

La un moment dat, Universitatea Provence a avut intenția să desființeze postul de lector de română (în cadrul acordurilor culturale), din mai multe motive, care țineau de partea românească. Am insistat și am obținut ca această cooperare să continue; pe baza propunerilor Ministerului Educației de la București, am invitat personal 3 lectori de la Universitatea București, iar în prezent dispunem de un lector de la Universitatea Cluj-Napoca.

Trebuie să mărturisesc, cu părere de rău, că experiența cu românii pe care i-am invitat în jurii, ca lectori etc. nu a lăsat, întotdeauna, urmele dorite pe linia unei fructuoase cooperări. Cei mai mulți uitau de tot și de toate, de îndată ce părăseau „dulcea Provence”. O colaborare și o prietenie trebuie întreținută, ca un foc sacru, indiferent de „vreme”.

Pentru buna desfășurare a învățământului de limbă (literatură, civilizație etc.) română, este nevoie, evident, de *manuale*.

Manualele de care dispuneam nu mă mulțumeau, din multe puncte de vedere, și nici nu corespundeau perspectivei largi (civilizație, literatură) în care se predă o limbă străină în universitățile franceze.

Mi-am pregătit cursurile mele, valorificând atât experiența mea din anii când asiguram seminariile, la Universitatea București, la cursurile de istoria limbii literare, ale profesorului Rosetti, și de dialectologie, ale profesorului Cazacu, dar și activitatea de cercetare, de aproape 4 decenii (dialectologie, folclor, etnografie), în mai toate zonele de limbă și civilizație românească, din care au rezultat lucrări științifice cunoscute, pe care le-am publicat.

Am ezitat câțva timp să public eu însumi un manual, căci este un act grav și responsabil să prezinți străinătății imaginea unui popor, a unei țări, prin limba,

cultura, civilizația sa. Să publici un bun manual de fonetică, de stilistică, de gramatică, este cu totul altceva.

M-am decis, totuși, în final. Decizia mea a fost ca să apelez pentru publicare la o editură din Franța, fiind vorba de un manual pentru francezi. Francezii folosesc altfel, cu totul altfel un manual publicat în Franța, față de un manual publicat la București. Și, în plus, apelând la editura pariziană „Ophrys”, specializată în manuale universitare, știam că ea îmi putea asigura o circulație în spațiile culturale europene și chiar mai departe. Și, în fond, dacă activitatea unui profesor de română este apreciată, să zicem, în Franța, el trebuie să convingă un editor francez să-și asume acest risc (financiar, de care editorii au atâta teamă). Cu manuscrisul sub braț, ajutat și însoțit de Aurelia, care avea o experiență de aproape 4 decenii în medii editoriale, am mers la „Ophrys” și am convins conducerea acesteia să publice primul volum, *Le roumain. Langue, littérature, civilisation*, în 1992. Am reușit chiar să o conving să schimbe coperta seriei de manuale consacrate altor limbi, „personalizând” manualul meu cu scena, reprodusă după Coloana lui Traian, în care Decebal preferă să se sinucidă decât să fie făcut prizonier; este, deci, punctul în care începe romanizarea Daciei.

După un timp, editorul, văzând că „afacerea” merge cu româna, mi-a cerut să scriu al doilea volum, ca pentru celelalte limbi, care se intitulau „Mots et idées”. Și aici am solicitat modificări (profitând, evident, de succesul primului volum): am cerut ca acest volum să se cheme „Mots et images”. Am „povestit” viața satului românesc (experiența mea de dialectolog de teren a fost sursă de bază a acestui text) și am invitat-o pe Romanița Rusu, arhitectă, să ilustreze cu desene persoanele cele mai semnificative aspecte ale satului românesc (am folosit pe larg în redactarea acestui al doilea volum, apărut în 1994, tot la „Ophrys”, datele, sugestiile metodei „Wörter und Sachen”, experiența lui Tache Papahagi, *Colecția etnografică originală*, în baza căreia a publicat cele trei volume de *Images d'ethnographie roumaine* – lucrare fundamentală în acest domeniu, din păcate aproape total neglijată, nefolosită astăzi). Am adăugat, după fiecare capitol, proverbe și expresii semnificative în raport cu materia respectivă, încercând să dau și echivalentele în franceză, sau să dau o traducere cât de cât apropiată.

În consecință, al doilea volum a fost publicat sub titlul: Valeriu Rusu și Romanița Rusu, *Le roumain. Mots et images*, „Ophrys”, 1994.

Și aceste manuale se vând, se vând, și nu numai în Franța, cu o bună primire, de către specialiști și de către publicul larg.

În 1997, am revăzut Basarabia natală, după o absență (nedorită) de peste 50 de ani. Profesorul Anatol Ciobanu și domnul Alexandru Bantș, directorul revistei „Limba română” (astăzi și al „Casei Limbii Române”) de la Chișinău, au realizat traducerea și publicarea în rusă a celor două manuale și ele sunt folosite de rușii din Moldova care vor să învețe limba de stat, româna. Am plecat din Basarabia, în 19 martie 1944, m-am format la București, am ajuns în Franța,

unde am scris și publicat cele două manuale, pentru francezi, și acum „la boucle est bouclée”, revin acasă, cu cele două cărți.

Pe lângă activitatea didactică, am acordat, în continuare (având în vedere și formația mea de bază de cercetător), un loc de seamă *cercetărilor consacrate spațiului românesc și romanic în general, traducerilor* (mai ales din română în franceză).

Am organizat, mai întâi, un *Seminar de traduceri „Mihai Eminescu”*, la care au colaborat, până astăzi, peste 60 de studenți francezi, care și-au publicat traducerile, *cu numele lor*, în cele 12 volume de traduceri (în general, ediții bilingve) apărute până acum. Aproape toți au publicat *pentru prima dată în viața lor* în volume consacrate literaturii române, prilej de recunoștință din partea noastră (căci au făcut-o benevol, fără drepturi de autor, ca și responsabilul seminarului, de altfel) și de mândrie, motivată, în familiile lor, ceea ce a făcut ca numărul celor interesați de limba și literatura română să crească în permanență și substanțial. Am avut cazuri când o studentă mi-a cerut învoirea să vină și cu celelalte două surori, apoi chiar și mama lor a venit ca auditor liber (a publicat și traduceri).

Ca recunoaștere a acestei activități, mi s-a încredințat, acum 4 ani, conducerea *Atelierului de traduceri și plurilingvism* (unul din cele patru Ateliere organizate în cadrul Facultății – UFR ERLAOS). În 2002 au apărut 2 volume din „Cahiers d'études romanes” (7/1-2), cu contribuțiile teoretice și practice ale acestui colectiv de pasionați (profesori și studenți) ai traducerii, care se bucură de o frumoasă primire (Uniunea Scriitorilor din Moldova i-a acordat recent *Premiul pentru „relații culturale”*).

Menționez aici apariția recentă a traducerii integrale (textul poemului și notele), în franceză (prima traducere într-o limbă de circulație internațională), a *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu (traducere realizată de Romanița Rusu, Aurelia Rusu și Valeriu Rusu).

Un loc aparte se cuvine și experienței unice pe care am realizat-o la ultimul colocviu organizat la Aix: lectura *simultană* a unor poezii de Vasile Romanciuc, *în românește*, citite de autor, *în franceză*, citite de Claire – o studentă franceză, și *în persană*, citite de colegul nostru, profesorul Parviz Abolgassemi (vezi „Cahiers d'études romanes”, 7/2). Limbi atât de diferite, dar ce armonie poetică și chiar muzicală !

Participarea noastră a fost activă și la lucrările *Cercului de lingvistică de la Aix* (CLAIX), unde am prezentat 4 comunicări.

Am organizat, de asemenea, mai multe *colocvii internaționale, mese rotunde* etc.:

1974: *Primul Colocviu franco-român de dialectologie* (în colaborare cu prof. Jean-Claude Bouvier);

1998: *Les aventures de la ROMANIA, à fin de ce millénaire;*

1999: *Zilele poeziei din Basarabia*, cu invitarea a 7 poeți (Grigore Vieru, Vasile Romanciuc, Ion Hadârcă, Iulian Filip, Mihai Cimpoi, Ana și Alexandru Bantoș), cu manifestări la Paris, Aix, Bandol, Maillana, prilejuate și de apariția antologiei realizate de noi, *Echos poétiques de Bessarabia*;

2002: *Ginta latină și Europa de astăzi*, cu invitați din Franța, Italia, România (prof. Dan Mănuță), Moldova (Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Iulian Filip, Ana Bantoș);

2002: *Eminescu ... trace et zenith*, organizat de Aurelia și Valeriu Rusu, la 15 iunie (actele ultimelor două colocvii au fost deja publicate);

2003, 16 iunie: organizăm *Zile românești* (în program: susținerea unei teze de doctorat consacrată poeziei basarabene, de Mariana Danielenco, cu invitarea în juriu a prof. Anatol Ciobanu de la Universitatea de Stat din Chișinău, momentul EMINESCU, susținut de Aurelia Rusu, și prezentarea unui volum omagial pentru V. Rusu, realizat, sub conducerea prof. Anatol Ciobanu, la Universitatea de Stat din Chișinău).

Câteva subiecte de teze de doctorat pe care le-am condus și au fost susținute la Universitatea Provence: *Dicționarul* lui Stamate (Estelle Variot), *Ionel Teodoreanu*, „*La Medeleni*” (M. Wattremez), „*Rusoaica*” și „*Madame Bovary*” (Corinna Marsala), *Iulia Hasdeu* (Roland Dufлот) etc.

Am fost solicitat să fac parte din mai multe *jurii de doctorat*, la Aix, la Dijon, la Montpellier (la teza susținută de Jean-Louis Courriol).

Am prezidat *jurii de bacalaureat* la licee din Marsilia și Gap, sunt membru al *Consiliului științific* al UFR ERLAOS, membru al *Consiliului* UFR ERLAOS, al *Comisiei de specialiști* (a 14-a secțiune: limbi romanice, care numește conferențieri și profesori universitari) etc. Am menționat aceste activități pentru că prin mine, în aceste organisme universitare, vorbește ROMÂNĂ, experiența de cercetare și didactică a școlii românești.

În legătură cu *statutul profesorului* care predă limba română într-o universitate străină (în speță franceza), aș sublinia preferința netă pentru un *lingvist* – el trebuie să predea mai întâi de toate *limba*, dar și cu deschidere largă spre civilizație, literatură, folclor, artă. Trebuie să spun că printre lectorii pe care i-am invitat la Aix am avut buni lingviști, chiar foarte buni, dar, din păcate, fără acest orizont larg, interdisciplinar, indispensabil pentru a atrage și interesele pe studenții străini.

Statutul meu de *lingvist* și statutul particular al *limbii române printre limbile romanice* (vezi Alf Lombard, S. Pușcariu etc.), a determinat conducerea Universității Provence să-mi solicite să asigur, de vreo 5 ani încoace, și cursurile de *lingvistică comparată a limbilor romanice* (care se bucură de un real succes, fiind alimentate substanțial de experiența mea pe terenul dialectologiei românești și romanice); ele sunt urmate nu numai de studenți francezi, ci și de numeroși studenți străini, veniți la Aix cu burse internaționale, din Belgia, Germania, Italia, Olanda, Elveția etc.

Profesorul trebuie să manifeste o *disponibilitate* permanentă pentru *dialog cu studenții, cu profesorii, cu oamenii de cultură* din centrul universitar respectiv și chiar cu publicul larg: am ținut, de exemplu, zeci și zeci de conferințe în licee, la case de cultură, la universități populare, cluburi. În același timp, el trebuie să fie un bun organizator – căci în străinătate nu dispui de un institut cu zeci de cercetători, de secretare, de organe și organisme de stat care să te sprijine în organizarea activității, a manifestărilor. Tu trebuie să fii (câteodată) și interpretul, tu ești șofer, când trebuie, tu organizezi „le vin d’honneur” etc. Dacă ai șansa să ai lângă tine persoane precum Aurelia și Romanița, atunci lucrurile devin mai ușor de realizat!

Adesea sunt întrebat de invitații mei din România și Moldova: sunt mulți români la Aix-Marsilia, te vezi cu ei ? Îi șochează, adesea, răspunsul meu: nu știu câți sunt, nu mă interesează asta – știu însă că n-a trecut un român fără să-mi bată la ușă și fără să nu fie primit (la nevoie și ajutat), într-un fel prietenos. Am venit în Franța însă ca să trăiesc și să lucrez printre francezi, în folosul culturii românești. Aici mă interesează mai ales dialogul cu francezii. Cu românii m-a interesat și mă interesează, mai ales, dialogul în România, despre problemele românești.

Profesorul trebuie să fie la curent cu viața culturală (și nu numai) din țară, să aibă cărți, reviste, ziare ... biblioteca mea *personală* ... a devenit *uzuală*. Atâtea și atâtea cărți de lingvistică (generală și românească), de cultură, de artă (nu numai românească!) au fost admirate și citite pentru prima dată de studenți în biblioteca mea personală. Și cu ce satisfacție le arătam micul meu tezaur de cultură europeană, eu, cel venit din țara vampirilor, a lui „Dracula”, din acest „colț de barbarie” de care vorbea în stilul său Mircea Eliade, cu atâta ironie. Mi-a făcut întotdeauna plăcere să amintesc tuturor fraza lui Eminescu: „Trebuie să fim un stat de cultură la gurile Dunării ...” („Timpul”, 1879), iar când le mai aminteam că Dunărea (Fison), alături de Tigrul, Eufrat și Nil face parte din cele patru fluvii care delimitează Paradisul terestru (vezi *Biblia*, cap. I), nu mai avem nevoie de alte argumente ca să arăt că suntem un colț binecuvântat pe acest pământ. Poate le aminteam, totuși, ca să completez imaginea, faptul că unul dintre cei mai mari poeți latini, Ovidiu, a fost încântat de primirea pe care strămoșii noștri au făcut-o mesajului său poetic, chiar dacă nu prea înțelegeau latina!

Iar, dacă mai amintesc francezilor că, de fiecare dată când mănâncă un *Hörnchen* (care a devenit o adevărată „instituție” în spiritualitatea franceză) să se gândească că nu ar fi putut să beneficieze de această patiserie adorabilă (copiată, de altfel, după austriacul-vienz *Hochborn*) fără gestul exemplar al prinților români Șerban Cantacuzino și Gh. Duca, care, însoțind (obligați!) trupele otomane la asediul Vienei (1683), transmiteau, noaptea, informații vienezilor privind felul cum avea să se deruleze atacul a doua zi, și, astfel, asediul Vienei a durat 3 luni și turcii s-au retras. Șerban Cantacuzino a plătit cu capul această acțiune pro-creștină, pro-Europa. Căci, dacă Viena cădea, Turcii nu se mai

opreau până la Atlantic! Și atunci vienezii, ca să sărbătorească această victorie, printre altele, au făcut această patiserie, în formă de semi-lună (simbolul Porții Otomane), *Hörnchen*, ca să arate că ei mănâncă Poarta otomană, nu invers. Francezii, cum sunt gurmanzi, au adoptat această patiserie vieneză, botezând-o *croissant* (vezi *Diario Kunitz*, jurnalul ambasadorului german la Constantinopole, care a însoțit trupele otomane, ca ostatic, la Porțile Vienei, și care a servit de „tâlmaci”, se pare, lui Șerban Cantacuzino).

Și mai trebuie astăzi să aducem argumente, să cerem, să cerem, să fim considerați ca parte integrantă a Europei?! Iată atâtea argumente care lipsesc, se pare, din valizele diplomaților noștri!

Limba (română) trebuie „predată” ca un *factor de cultură*, ca o adevărată „țară a minunilor” (vezi Matilda Ghyka, *Sortilège du verbe*, Gallimard, 1949), ca fiind creația cea mai profundă, mai semnificativă a unui popor, a unei etnii. În acest sens, metoda „Wörter und Sachen” trebuie exploatată la maximum, mai ales când avem șansa ca un lingvist român, Tache Papahagi, să fi ținut, în 1927 un curs de *Etnografie lingvistică* la Facultatea de Litere din București și să fi realizat acea excepțională *Colecție etnografică originală* (peste 25000 de fotografii, colecție depusă prin testament la Biblioteca Academiei Române), cu cele 3 volume *Images d'ethnographie roumaine*, publicate între 1928 și 1934, și când avem șansa unei colecții de folclor și de etnografie (muzeele satului, de artă și tradiții populare etc.), unice în Europa, și, mai ales, dublate, susținute de realitatea încă vie a satului românesc.

Am auzit pe un etnolog francez spunând că oile ling sarea, căci au și ele, vezi Doamne, gust, ca și noi, oamenii! Mi-a venit atunci ideea să cer vecinului meu de la Vălenii de Munte, domnul Marian Praf, să-mi aducă doi-trei bulgări de sare de la Slănic (aflat la 8 km de Văleni). Am arătat bolovanii la sute de francezi: *nimeni, absolut nimeni* nu a ghicit că este vorba de banala sare.

Făcând pe „enervatul”, căci profesorul trebuie să fie „olecuță” și artist, mi-am oprit cursul, și am vorbit 2 ore despre *sare* în civilizația omenirii, cu privire specială la români (inclusiv de *salariu*, derivat de la *sare*, de *Drumul sării*, *devenit serii*, de la *București*, de *Salonic – Sărură*, de *Salzburg*, *Salon de Provence* etc.) Este și acum un adevărat pelerinaj la ușa biroului meu de la Aix, cu francezi (și alți studenți aflați în acest oraș) care vin să-mi ceară să vadă „aspirina Bayer a oilor” (așa am numit-o eu, mai în glumă, mai în serios, dar gluma a prins, și toți vorbesc de *sare – aspirina Bayer a oilor!*).

Alegerea textelor folosite la cursuri și seminarii este, de asemenea, un bun pretext pentru a face cunoscută cultura românească.

Iată de ce am acordat o atenție specială poeziei, și mai ales *lirica*, ca expresia cea mai profundă, semnificativă a sufletului unui popor (Ovid Densusianu), și *creației folcloristice* (de care în Occident nu prea se mai știe nimic). Avem, în *poezia lirică*, și mai ales în *creația folclorică* o materie bogată și scumpă ca sarea!

Și, ca un corolar, trebuie să „exploatăm” acea frumoasă frază scrisă și publicată de Jean d’Ormesson, în *Une autre histoire de la littérature française*, 1998, t. II, p. 319 (în capitolul consacrat lui Cioran): „Nous devons beaucoup aux Roumains”, făcând referire la Cioran, Mircea Eliade, C. Brâncuși, Eugen Ionescu, Anne de Noailles, Elvire Popesco, coloane ale creativității, cu un răsunet pe măsură în spațiul cultural francez.

Acțiunea, activitatea profesorului din străinătate trebuie „sprijinită” dinăuntru, *din țară*, în sensul că, fără nici un echivoc, *cultura românească se creează și viază în țară*. Și nu numai cultura, ci și „fața” țării (economică, politică, socială etc.) joacă un rol de seamă în afirmarea culturii românești în străinătate.

Ce constatăm astăzi? Referințele la viața politică, economică, socială sunt mai degrabă negative: corupția, la toate nivelele, tergiversările în luarea unor măsuri categorice și urgente, apoi valul de imigranți, adesea ilegali, țigani, dar și maramureșeni, moldoveni, care au năvălit pe străzile Parisului, ale Marsiliei, pe Coasta de Azur, cultivând cerșetoria, banditismul, afacerile sexuale (de la copii, fete și băieți, până la vârste ceva mai respectabile), încât *Petit Robert* își permite, recent, să publice la un capitol consacrat României, o fotografie cu o șatră de țigani (după mine, nici nu sunt din România, ci, mai degrabă, de undeva din Balcani).

„Le Monde”, „Figaro”, televiziunea franceză abundă de țigani, vampirii, cerșetorii, prostituatele și copiii, victime ale pedofililor, din România, Moldova. Sarcina profesorului de română devine, în aceste condiții, dificilă. Cred că diplomații aflați în țările respective, care cunosc bine situația și care, în plus, ar trebui să aibă anumite canale de influențare, ar trebui să ia poziție în aceste chestiuni, nu ușoare, tragice uneori. Mă gândesc la Ambasadorul Franței la New-York, care, recent, când a remarcat o creștere a atitudinii anti-franceze în SUA (pretextul: atitudinea Franței, a președintelui Jacques Chirac, în chestiunea Irakului), a redactat o scrisoare pe care a expediat-o la peste 100 de personalități americane, ziare, posturi de televiziune, în care explică poziția diplomației franceze în această chestiune.

Și cazul invers: față de aprecierea generală favorabilă a unor personalități românești care s-au afirmat în spațiul francez, precum Cioran, Eliade, Ionescu, Brâncuși (vezi mai sus Jean d’Ormesson), în țară se duce o adevărată campanie de „demitizare”, demolare a acestor personalități, ca și a lui Eminescu etc. Se scriu aberații peste aberații în revistele literare românești, fără nici o reacție a spiritului critic românesc. Ce fac critici literari, ce face opinia publică ?

Apoi remarcăm în presa literară, chiar și în manualele de literatură, o adevărată avalanșă de răfuieli, demolări reciproce, cu utilizarea unui arsenal de cuvinte de-a dreptul grosolane, triviale, inacceptabile într-o țară civilizată. Cum se explică această decădere a bunului simț românesc? Alexandra Laignel-Lavastine, Ruxandra Cesereanu, Bela Pomogats publică în cărți sau în reviste de

prestigiu, de altfel, ca „Vatra”, „Steaua”, „România literară”, păreri extravagante, penibile adesea și spiritul critic românesc se mișcă așa de greu. Elie Wiesel declară public (la televiziunea română), fiind invitat de statul român, cu președintele României de față, că „Românii au ucis, au ucis, au ucis”, Carol Ianco publică cartea *La Shoah en Roumanie*, tradusă și în românește, (pare-mi-se chiar la Iași) ... așa scrie pe copertă, dar, undeva, într-o notă, autorul recunoaște că e vorba mai ales de evreii deportați din partea Transilvaniei ocupată de Horthy (unde și românii au fost asupriți, deportați, uciși). În fine, *Jurnalul* lui Sebastian (tradus și în Franța ... deci, circulă peste tot) este invocat ca argument decisiv al antisemitismului românilor, fără să se facă nici o remarcă asupra felului în care Sebastian trăia, totuși, la București, în timpul ocupației naziste, și a războiului: mânca la cele mai bune restaurante din București (Capșa, Atenée Palace, Cina, Melody), înconjurat întotdeauna de câteva femei frumoase; când era obosit, pleca, cu taxiul, la Predeal să facă ski, avea (el și mama lui) o servitoare, româncă de 18 ani, din Ardeal, fugită de teama lui Horthy, era primit și discuta în casele lui Mircea Eliade, Al. Rosetti, Camil Petrescu, M. Ralea, Nae Ionescu, prințul Bibescu; nu a purtat steaua galbenă, nu a făcut închisoare (știm că prietenul lui, M. Eliade, a plătit cu câteva luni de închisoare rățăcirile sale ideologice). Nici un critic care a discutat acest *jurnal* (inclusiv cei care și-au înscris numele pe coperta a IV-a a cărții, pentru a-i face publicitate), nu au văzut nimic din toate aceste fapte *povestite de chiar Sebastian, nu inventate de X.*

Amintesc aceste lucruri pentru că profesorul de română care predă într-o universitate străină și vorbește, pe drept cuvânt, de *omenia* românului, de *sentimentul de toleranță* (religioasă, lingvistică, culturală), fie că este vorba de țigani, evrei, de armeni și de alte etnii, de caracterul *non-expansionist al țărilor românești* trebuie, el singur, să intervină în descifrarea corectă a acestor texte.

Actul traducerii unor scriitori români într-o universitate străină, cu studenți străini, este un prim și foarte necesar gest pentru a face cunoscută (nu pentru a impune, cum spun încă unii distinși critici literari) literatura română în spațiul cultural respectiv.

Și facem aceasta de ani de zile, cu bune rezultate – și o vom face și de acum încolo, chiar dacă unii, iarăși distinși critici literari, afirmă sus și tare că Eminescu tradus e zero (dar își dau toată osteneala pentru a-și publica cât mai multe „opere” critice în Franța, etc.).

Se uită că opera critică nu este o creație în sine, ea este numai un comentariu, un mesager al unei creații autentice, opera literară.

Și, cum să mai afirmăm valorile literare românești, când iarăși distinși critici literari, întrebați ce cărți ar lua cu ei dacă ar fi pe o insulă pustie, menționează (acest profesor de literatură română, critic literar român de aproape 4 decenii) 10 cărți, dar nici o carte românească (așa, măcar, ca să nu uite limba maternă). Și își mai face și *mea culpa*, la o săptămână după aceea (după ce a răspuns la interviu).

Și iarăși, cum să susții valorile actuale culturale, când în spațiul românesc mișună, de vreo 10 ani, ediții-pirat, tratate-plagiat, furturi de-a dreptul, însușiri de bunuri culturale sub formele cele mai fățișe, dovadă că nu au teamă de spiritul critic românesc!

Vrem să facem cunoscută spațiului cultural francez opera lui Caragiale – lucru lăudabil, fără îndoială –, într-o ediție publicată în franceză, într-o colecție UNESCO, dar în aparatul critic al ediției (de lux) nici nu se pomenește numele lui Eugen Ionescu. Or, pe calea relevării filiației literare Caragiale-Ionescu (atât de cunoscut și apreciat în Franța), Caragiale ar fi beneficiat de o adevărată „avenue”, ca să fie primit și gustat de spiritul francez. Nu mai vorbesc de faptul că, așa cum arată, recent, Marie-France Ionescu (vezi „Adevărul literar și artistic” și „22”), Eugen Ionescu a tradus, împreună cu Monica Lovinescu, două piese de Caragiale: *O noapte furtunoasă* și *Conu' Leonida față cu reacțiunea*. Să ai aceste două piese de Caragiale traduse în franceză de creatorul (mondial) al „teatrului absurdului”, în plus, membru al Academiei Franceze și să nu „exploatezi” această șansă unică pentru pătrunderea lui Caragiale în spațiul cultural francez înseamnă să dai cu piciorul la șiștarul plin cu lapte!

Ne purtăm ca și cum am fi atât de bogați și atât de cunoscuți în lume, încât nu ne mai pasă de florile creației românești aruncate la gunoi!

Destinul nostru (istoric, inclusiv cultural) este cel știut de toată lumea, pe care noi ni-l asumăm, cu toate luminile și umbrele sale. Nu avem nimic de regretat, nu avem nimic de schimbat.

Dar acest destin trebuie să-l ajutăm prin muncă onestă, tenace, fiecare la locul lui, unde ne-a dus viața, norocul, istoria ...

Chiar și în momentele cele mai nefavorabile afirmării identității noastre culturale, în spațiul românesc și în lume, *totul* poate fi „întors” în favoarea noastră, prin voința națională, activă și luminată.

À propos de statut actuel du roumain dans les universités de l'étranger

Promouvoir la langue roumaine, en tant que facteur et support culturel, dans les universités étrangères (en l'espèce, françaises) c'est un véritable défi à l'adresse du professeur universitaire qui assume cette mission. À l'Université de Provence, on déroule cette activité dans des conditions excellentes, ici en fonctionnant, dans le Département de langue roumaine et de linguistique comparée des langues romanes, le seul poste de professeur titulaire de langue roumaine qui existe à l'heure actuelle en France. À cette université on peut continuer les études universitaires par un diplôme d'études approfondies et puis par un doctorat, tous les deux ayant comme spécialisation la langue roumaine. En plus, l'activité didactique est doublée par un Atelier de traductions et plurilinguisme, qui a déjà des résultats remarquables par la traductions des auteurs roumains en français.